

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Hoendiepskade 12, Groningen
Status: BBP
Periode: 26 januari 2005
Onderzocht door: J.A. van der Hoeve, T. Tel en H. Wierts.
Auteur: J.A. van der Hoeve
Datum: 25 juni 2005

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter de huidige voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieurafwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek naar de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

SITUERING/ STRUCTUUR

De dubbelwoning Hoendiepskade 12 en 13 maakt deel uit van de aaneengesloten lintbebouwing ten zuiden van het gedempte Hoendiep. Pas secundair is deze lintbebouwing onderdeel geworden van een bouwblok, omsloten door de Hoendiepskade (noordzijde), W. Barentzstraat (westzijde), Eendrachtstkade NZ (zuidzijde) en de Westerhaven (oostzijde).

Hoendiepskade 12 is het linkerhuis van de dubbelwoning Hoendiepskade 12 en 13 en bestaat uit één bouwlaag met een zadeldak (dwars op de straat). Tegen de achtergevel staat een brede eenlaags aanbouw met een kap met plat en twee schilden. Rechts van Hoendiepskade 13 bevond zich een smalle steeg, die al tenminste sedert de opname voor de kadastrale minuut (circa 1828) is overbouwd en bij het pand Hoendiepskade 14 hoort.

BOUWGESCHIEDENIS

Op grond van de bouwmassa, de constructie, de architectuur van voor- en achtergevel en het metselwerk van voorgevel¹ valt de dubbelwoning Hoendiepskade 12 en 13 te dateren in de tweede helft van de 18de eeuw of eerste helft van de 19de eeuw. Op de kadastrale minuut van circa 1828 is echter nog sprake van twee afzonderlijke panden van verschillende omvang. Dat betekent dat de huidige dubbelwoning met huizen van gelijke grootte pas na 1828 moet zijn gebouwd. Het moet overigens niet worden uitgesloten dat delen van de zijgevels ouder kunnen zijn. Op de vogelvluchtplattegrond van Groningen door Haubois (1643) staat namelijk al bebouwing aangegeven. Deze bebouwing maakt deel uit van een lineaire voorstad aan de westzijde van Groningen, gelegen aan het kanaal (Hoendiep) en de weg naar Leeuwarden (de noordelijke kade van het Hoendiep). Aan

¹ Het baksteenformaat bedraagt 19-20 x 9-9½ x 3½-4½ cm, bij een tienlagenmaat van 48½ cm. Dergelijke maten komen voor de late 18de eeuw en vroege 19de eeuw.

de doodlopende weg op de zuidelijke kade van het Hoendiep stonden veel eenvoudige huizen, waaronder voornamelijk dwarshuizen (huizen evenwijdig aan de straat).

In eerste opzet hadden de woningen Hoendiepskade 12 en 13 vrijwel dezelfde plattegrond, bestaande uit een lange gang (linkerzijde) waarnaast een voorkamer, alkoof en achterkamer.

Hoogstwaarschijnlijk was de alkoof onderkelderd. Volgens de huidige gebruikers bevond zich namelijk op die plaats een kelder van circa 3 x 4 meter. De alkoof was door middel van een dubbele deur verbonden met de voorkamer. De zoldertrap was opgenomen in de alkoof. De zolder was als bergruimte en/ of slaapkamers in gebruik. Tegen de achtergevel stond een uitstek met een plat dak, waarin de keuken was gesitueerd. Tegen de kopgevel van de keuken stond een toiletaanbouw. Voor Hoendiepskade 12 valt deze indeling nog te herkennen op de tekening van de bestaande toestand in 1917. Bij Hoendiepskade 13 is deze indeling nog goed herkenbaar.

In 1917 vond een grondige verbouwing van het huis Hoendiepskade 12 plaats, waarbij de gehele indeling van de begane grond is opgeruimd en de schouwen zijn gereduceerd tot rookkanalen voor kachels. Het uitstek tegen de achtergevel werd gesloopt ten behoeve van een eenlaags aanbouw met een plat dak over de volle breedte van het huis. Een brede doorbraak in de achtergevel zorgde voor een open verbinding tussen huis en de aanbouw. Opdrachtgever was Chr. F. Nap jr. Te oordelen naar de plattegronden, kreeg het huis met deze verbouwing een bedrijfsfunctie.

Uit 1919 dateert de vergunning voor het bouwen van een vuurhaard voor een suikerwerkfabriek en het plaatsen van glazen wanden ten behoeve van een kantoorruimte. De kantoorruimte bevond zich in het voorste deel van de begane grond, ter plaatse van de voormalige voorkamer. De vuurhaard was gepland in de aanbouw uit 1917. Hoogstwaarschijnlijk is deze vuurhaard niet gebouwd. Volgens de bouwaanvraag van 1922 was het pand in gebruik als werkplaats met woonruimten op de zolder. De kantoorruimte op de begane grond was wel aanwezig, evenals een glazen tussenpui als afscheiding van de aanbouw. Met de verbouwing van 1922 is het gebouw ingericht tot een drukkerij met woning. Het voorste deel van de begane grond kreeg weer een woonbestemming, waarvoor onder meer een keuken en een nieuwe zoldertrap zijn aangebracht. Het achterste deel van de begane grond en de aanbouw kregen een functie van drukkerij. Opdrachtgevers waren J. Bijlstra en B.J. Ploeger.

In 1945 heeft het gebouw enige glasschade opgelopen. In 1950 werd de bestaande aanbouw tegen de achtergevel (1917) vervangen door een grotere aanbouw. Ook de indeling van de begane grond werd geheel vernieuwd, waarbij de woonfunctie kwam te vervallen. De aanvraag was ingediend door de Coöperatieve Vereniging 'Drukkerij de Volharding'. De bouwtekening is ondertekend door de heer Ploeger.

BESCHRIJVING

gevels en dak

De voorgevel van Hoendiepskade is een eenlaags tuitgevel, opgetrokken uit handvormbaksteen in kruisverband.² Het metselwerk van de gevels van Hoendiepskade 12 en 13 vormt een geheel, waaruit geconcludeerd kan worden dat de beide panden als dubbelwoning zijn gebouwd. Opmerkelijk zijn de verschillende hoekverbanden. Op slechts één plaats zijn klezortjes in het hoekverband aanwezig, namelijk op de hoek van de rechter negge van de voordeur. Voor het overige zijn koppen, drieklezoren en (incidenteel) strekken toegepast. Op het metselwerk zijn sporen van vermoedelijk oorspronkelijk rood schilderwerk te zien. Pas na het schilderen is de gevel gevoegd (met witte specie). Het is overigens niet geheel duidelijk of ook het voegwerk origineel is. Verder heeft de gevel geprofileerde zandstenen dekplaten op de schouders en een geprofileerde zandstenen dekplaat op de top of tuit. De begane grond bevat een getoogde deur met bovenlicht (links) en twee getoogde vensters (midden en rechts), alle voorzien van een anderhalfsteens strek. De voordeur heeft twee panelen, waarvan de bovenste is ingevuld met glas en voorzien van een ijzeren roosterwerk. Vermoedelijk is deze deur van

² Het baksteenformaat bedraagt 19-20 x 9-9½ x 3½-4½ cm, bij een tienlagenmaat van 48½ cm. Dergelijk maten komen voor de late 18de eeuw en vroege 19de eeuw.

betrekkelijk recente datum. Het bovenlicht is ingevuld met een gietijzeren stijl, geflankeerd door decoraties. De beide vensterkozijnen stammen waarschijnlijk uit de bouwtijd, de H-schuiframen uit de 20ste eeuw. Ook het zoldervenster in de geveltop heeft een getoogde vorm, waarboven een anderhalfsteens strek. Onder het venster valt een dichtzetting in het metselwerk te zien, waaruit valt te concluderen dat het venster in eerste instantie is verlengd (tot een hijsdeur?) en naderhand weer is ingekort tot zijn oorspronkelijke omvang. Deze herstelling van dit venster in zijn oorspronkelijke omvang heeft waarschijnlijk in 1950 plaatsgevonden. Het 16-ruitsschuifraam stamt uit de late 20ste eeuw.

De achtergevel is een eenlaags tuitgevel, voorzien van een afwerking met een ruw cementpleisterwerk. Daaronder bevindt zich een oudere afwerking van pleisterwerk, voorzien van schijnvoegen (blokkenpatroon) en scharreerslag (schijnblokken). Er zijn nog resten te zien van een geschilderde afwerking. De oorspronkelijke afwerking bestond uit een rode schilderlaag op het schoon metselwerk, voorzien van witte voegen. De voegen zijn pas na het schilderen van de gevel aangebracht, zoals ook bij de voorgevel. De schouders van de gevels zijn afgedekt door middel van zandstenen dekplaten, de top is uitgevoerd in cementpleisterwerk. Vermoedelijk was ook de top aanvankelijk uitgevoerd in ~~Zandsteen~~ ~~aanbouw~~ grond gaat schuil achter de eenlaags aanbouw (1950). De doorbraak over de volle breedte van de gevel is ouder en behoort bij een voorgaande aanbouw (1917).

Op het zadeldak liggen betonpannen (1950?).

plattegronden per bouwlaag

Volgens de huidige gebruikers van het pand bevindt zich onder het voorhuis een kelder, die echter bij de verbouwing van 1950 is volgegooid. Vermoedelijk was deze kelder onder de alkoof tussen voor- en achterkamer gelegen, zoals ook bij het identieke buurpand het geval is. Ook de aangegeven maten van circa 3 x 4 meter komen redelijk overeen.

De indeling en interieur-afwerking van de begane grond stammen in hun huidige vorm uit 1950 en later. Oudere elementen zijn niet aangetroffen. Wellicht stamt de balklaag nog wel uit het begin van de 19de eeuw. De oorspronkelijke indeling in een gang (links) en een voorkamer, alkoof en achterkamer (rechts) was reeds verdwenen bij de verbouwing van het huis tot een werkplaats in 1917. De achtergevel bevat een brede doorgang naar de aanbouw (1950). De doorbraak stamt uit 1917, evenals de stalen balk van HOESCH (NP 24).

De indeling van de zolder is eveneens vernieuwd omstreeks 1950, waarna nog enkele aanpassingen hebben plaatsgevonden. Ook de kapconstructie is geheel vernieuwd in die periode. Oudere elementen zijn niet meer aanwezig.

De aanbouw stamt geheel uit 1950. Het gebouw staat ter plaatse van oudere aanbouwen, maar daarvan is in de huidige massa niets meer bewaard gebleven. Daarom is afgezien van verdere beschrijving.

WAARDESTELLING

De bouwmasa en voorgevel van Hoendiepskade 12 hebben hoge monumentwaarden, aangezien het pand deel uitmaakt van de dubbelwoning Hoendiepskade 12 en 13. Deze dubbelwoning heeft hoge monumentwaarden als onderdeel van de lineaire voorstad ter weerszijden van het Hoendiep. De vorm en architectuur zijn karakteristiek voor de late 18de eeuw en vroege 19de eeuw. De massa en gevel zijn betrekkelijk gaaf bewaard gebleven.

De balklaag boven de begane grond heeft positieve monumentwaarden, aangezien deze (nagenoeg zeker) uit de bouwtijd stamt. De geveltop van de achtergevel heeft positieve monumentwaarden, aangezien deze de oorspronkelijke omvang van het huis markeert. Bovendien zijn in de geveltop resten van enkele oudere gevelafwerkingen te bestuderen: metselwerk met rood schilderwerk en witte voegen (vroege 19de eeuw) en pleisterwerk met schijnblokken (late 19de eeuw). De indeling en interieur-afwerking hebben indifferente monumentwaarden, aangezien deze van betrekkelijk recente datum en op veel punten aangepast zijn. De aanbouw aan de achterzijde heeft eveneens indifferente monumentwaarden.

AANBEVELINGEN

Nader onderzoek van de kelder (nadat deze is uitgraven), de balklaag boven de begane grond en het metselwerk van de zijgevels is wenselijk, indien zich de gelegenheid voordoet.

Uittreksel uit het bouwdoossier van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen

Adres : **Hoendiepskade 12**
Bouwdoosnummer : B 8482
D.I.V. bezoek : 18 januari 2005

1917

Het pand bevat een woning. Chr. F. Nap jr. krijgt een vergunning voor het wijzigen van de bestaande indeling, het afbreken van de keuken tegen de achtergevel en het bouwen van een aanbouw op de open grond achter het gebouw. Het werk wordt in 1920 voltooid.

1919

L. ten Cate krijgt een vergunning voor het metselen van een vuurhaard t.b.v. een suikerwerkfabriek en het plaatsen van een glazen afscheiding.

1922

Het pand bevat een werkplaats met kantoor- en bergruimte. J. Bijlstra en B.J. Ploeger krijgen een vergunning voor het aanbrengen van enige scheidingswanden, het verplaatsen van de trappen, het bouwen van twee privaten, alsmede het bestemmen en inrichten van het gebouw tot een woning bestemd en ingericht voor bewoning door een gezin met werkplaats en bergruimte. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid.

1932

Het tonnenstelsel wordt opgeheven. De bestaande privaten worden voorzien van een inrichting tot waterspoeling en het afvoeren van de faecaliën naar het riool van de gemeente.

1945

A.g.v. oorlogsgeweld is er glasschade aan het pand.

1950

De coöperatieve Vereniging "Drukkerij de Volharding" krijgt een vergunning voor het maken van een aanbouw tegen de achtergevel voor het verkrijgen van meer werkruimte na afbraak van de achter het gebouw aanwezige getimmerten. Het werk komt nog hetzelfde jaar gereed.

H. Wierts